

**РОЛЬ РИМСЬКОГО КЛУБУ В ПРОПАГУВАННІ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ
ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА**

Резнікова Н.В.,

доктор економічних наук, доцент,

професор кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Економічні, соціальні процеси у другій половині ХХ століття остаточно сформували потребу у політичному забезпеченні засад і механізмів організації планетарного світопорядку, якому у ХХІ столітті завдяки передусім надпотужній інформаційній атаці, за котрою криється відповідний інтерес, не припускається існування будь-якої альтернативи, а спроба поставити під сумнів глобальний тренд у кращому випадку не помічається, а в гіршому на політичному рівні піддається остракізму[1, с.55]. Йдеться про глобалізацію у найширшому розумінні цього терміну, коли економічний інтерес пронизує усі сфери суспільного і приватного життя домінантою родового поняття, в якій видові особливості мають лише доповнювати, пояснювати, деталізувати плани щодо необхідності постійного нарощування впливу тенденцій, а також у суб'єктивній площині надихати й мобілізувати прибічників або остерігати надто критично налаштованих громадян.

Якщо шукати вихідні для ХХ ст. просторово-часові параметри, в яких спрацьовують світоглядні засади, які орієнтують на покращення екологічної ситуації, то це друга половина ХХ ст., Європейська неполітична організація - Римський клуб. Римський клуб був заснований у 1968 р. і об'єднав близько ста відомих вчених з понад 30 країн світу. Вперше членами Римського клубу була запропонована методологія оцінювання можливостей природи не

взагалі, не просто з точки зору потреб розвитку суспільства, а з позиції врахування можливостей природи витримати антропогенний тиск, який в ХХ ст. страшенно зростає. Члени Римського клубу наголосили на існуванні реальних екологічних меж в науково-технологічному розвитку людства. Вони дійшли висновку, що глобальність екологічних проблем потребує для їх розв'язання колективних зусиль людства, об'єднання держав і народів. Втім, як вважали члени Римського клубу, безпосередньо людством ніхто не займається, бо домінують класові, національні, державні інтереси. Доля ж людства залишається без конкретного носія, ніхто не відповідає за стан справ в світі. Тому, саме цю функцію — відповідати за стан справ в світі взяв на себе Римський клуб.

У відповідності з програмою діяльності було поставлено дві цілі. По-перше, сприяти швидшому і глибшому пізнанню труднощів розвитку людства. По-друге, використати всі наявні знання для стимуляції формування нових відносин, політичних орієнтацій, що б сприяли покращенню ситуації. Результати своїх досліджень і рекомендації щодо розумних і необхідних дій людства члени Римського клубу представляли у формі доповідей. Концептуальні засади уявлень Римського клубу орієнтують на певні соціоекономічні зміни в існуванні людства, що дозволило б зберегти природу такою, якою вона є. Згодом члени Римського клубу представили ґрунтовні і яскраві доповіді, які підсумовували дослідження в галузі глобальних проблем людства і пропонували шляхи виходу з кризового становища, в якому воно опинилося. Це доповідь М.Месаровича (США) та Е.Пестеля (Німеччина) «Людство на поворотному рубежі», Е.Ласло (США) «Цілі людства», Б.Гаврилишина (США) «Путівники в майбутнє: до більш ефективних суспільств» та ін. Свого часу увагу вчених і громадськості всього світу привернула робота першого президента Римського клубу А.Печчеї «Людські якості»(1977). Вона носила програмний характер. А.Печчеї сформулював видатні ідеї стосовно майбутнього існування людства, якщо спосіб його

існування радикально зміниться. Розглядаючи витoki і причини глобальних проблем, в тому числі і екологічної кризи, А.Печчеї вважав, що вони знаходяться не поза людиною, а саме всередині її. Проблеми виникають тому, що люди в процесі соціального розвитку не встигають адаптувати свою культуру до тих змін, які самі ж вносять в цей світ. Отже, за висновками дослідника, розв'язання екологічних проблем потребує передусім змін самої людини, її власної сутності[2, с.184]. Міркуючи таким чином, А.Печчеї пропонує відповідний проект практичних дій, які націлені на подолання глобальних проблем. Він адресує його видатним вченим, політичним діячам, широкій громадськості. Головна думка дослідника полягає в тому, що для розв'язання глобальних проблем світове суспільство має згуртуватися. Потрібна інтеграція навіть попри відмінність класових, національних чи групових інтересів[5, с.32-33].

Програма А.Печчеї націлює людство на реалізацію шести провідних цілей.

1 - *перша ціль визначається дослідником як «зовнішні межі»*. Вона орієнтує на бережливе ставлення до природи, її ресурсів, життєвого потенціалу.

2 - *друга ціль – «внутрішні межі»*. Вона звертає увагу на важливість врахування такого важливого фактору, як внутрішні можливості людини. Дійсно, як підкреслює А.Печчеї, неможна безкінечно експлуатувати її властивості до присосування. З цього випливає, що науково-технологічна діяльність і соціополітичні зміни мають відбуватися таким чином, щоб не піддавати людину новим напругам і стресам.

3- *третья ціль в програмі А.Печчеї визначається як «культурна спадщина»*. Вона формує соціальну установку на перетворення загальнокультурних надбань в визначальний орієнтир прогресу і самовизначення людства. Культурна самовизначеність, на думку дослідника, є принципом нового світового економічного порядку, суттєвою орієнтацією

стратегії розвитку людства. Водночас, як наголошує А.Печчеї, треба рятувати цінності культури від руйнування. Це принципово важливо для можливості подальшого існування людства, оскільки саме культура є світом людської традиції. Зберігаючи культурну традицію, людство отримує шанс на майбутнє.

4 - *четверта ціль* – «*світове співтовариство*». Вона має спрацювати в об'єднання міжнародних зусиль для вирішення глобальних проблем сучасності. Для цього А.Печчеї пропонує створити центри, що скоординують прийняття розумних виважених рішень на всіх рівнях людської організації - від локального до глобального.

5 - *п'ята ціль названа «людське житло»*. На думку дослідника, важливе значення для розв'язання глобальних проблем має оптимальне розселення людей на планеті. Для цього потрібно створити всезагальний план, який би передбачав заходи національного і регіонального масштабу.

6 - *шоста ціль визначена як «виробнича система»* і орієнтує на створення оптимальної, розумної, єдиної в масштабах цивілізації економічної і фінансової систем, єдиної системи ресурсозабезпечення і зберігання, територіального розміщення виробництва[6, с.306-308]. Визначивши ці 6 глобальних цілей людства А.Печчеї зауважує, що головним для їх здійснення і для процвітання людства в майбутньому є відродження людського духу. Без цього людство може прямувати лише до власного знищення. Творчість членів клубу суттєвим чином вплинула на світову суспільну думку і оцінку «стану справ» в планетарному масштабі. Діяльність Римського клубу сформувала певну межу між попереднім (до ідей членів клубу) і подальшим (починаючи з доповідей Римського клубу) розумінням взаємин людини і природи. Стало очевидним, що настав такий момент в існуванні техногенної цивілізації, коли в прогнозах соціоекономічного і культурного розвитку людства треба виходити не з абстрактно безмежних можливостей людини, а зі стану природного середовища[3, с.39]. Саме завдяки творчому доробку

Римського клубу екологічні проблеми набули величезного міжнародного суспільного резонансу. Доповіді членів клубу заклали теоретичні і світоглядні основи формування екологічної свідомості як глобальної, як планетарного явища.

Дослідження груп Д.Медоуза і Дж.Форрестера, розробки математичних моделей динаміки глобального розвитку вплинули на розвиток подібних досліджень в інших регіонах світу. Проте методологічна програма «нульового росту» виявилась нездійсненою. Це пов'язано з певними важливими особливостями суспільного розвитку. Так, по-перше, очевидно, що розвиток людства пов'язаний з нарощуванням продуктивних сил і приростом виробництва. По-друге, рівень розвитку країн світу є вкрай нерівномірним, а розв'язання екологічних проблем потребує досить високого технологічного рівня розвитку і вирішення хоча б елементарних проблем повсякденного життя людей. По-третє, щоб не впливати деструктивним чином на біосферу потрібно не те що не нарощувати виробництво, а взагалі його скорочувати, бо існуючий стан викликає досить серйозне руйнування екосистем і загрожує існуванню біосфери. Втім, зрозуміло, що таке скорочення суттєво знизило б рівень добробуту людства.

Етапною з точки зору формування екологічно орієнтованої свідомості була відома конференція ООН з питань стану довкілля та подальшого розвитку людства, яка відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. і не дарма була названа програмою на XXI століття. В її матеріалах зафіксовані нові — світоглядні орієнтації розвитку цивілізації, що є засадами розробки стратегії і філософії виживання на противагу прагматизму і споживацького ставлення до природи. На конференції були присутні представники 179 держав. Було прийнято ряд принципових з точки зору екологічного майбутнього людства документів, зокрема: Декларацію про довкілля й розвиток, 27 принципів якої окреслюють права та обов'язки країн у справі забезпечення розвитку і добробуту людей; Заяву про використання і захист лісів та прилеглих до них

всіх форм життя; Конвенцію про стабілізацію концентрацій газів на рівнях, що не викликають дисбалансів у світовій кліматичній системі; Конвенцію про збереження біологічного розмаїття і, нарешті, документ, що нараховує понад 700 сторінок –«Порядок денний на ХХІ століття».

Прийнятий документ базувався на екологічних засадах як в теоретичному обґрунтуванні його основних положень, так і в запропонованих практичних мірах. Він підсумував і узагальнив результати досліджень, проведених за ініціативою ООН після Стокгольмської конференції з людського довкілля (1972 р.) і діяльності, створеної ООН Всесвітньої комісії з довкілля і розвитку (1983 р.). Вже в першому звіті цієї комісії, який було виразно названо «Наше загальне майбутнє» (1987 р.) було сформульоване серйозне застереження людству, яке має змінити свій спосіб життя і ставлення до природи, інакше на людство чекають досить важкі випробування внаслідок деградації і руйнації довкілля. Комісія під керівництвом Г. Брутланд, на відміну від авторів перших проектів Римського клубу, не наполягала на обмеженні людської активності в сфері природокористування, але однозначно висловила за те, що зростання економіки, яке зумовлене потребами людей, має корегуватися екологічними засадами і утримуватися в межах екологічних можливостей планети.

Продовжуючи ці традиції, «Порядок денний на ХХІ ст.» констатує, що головними чинниками змін у довкіллі є населення, споживання та технології. В документі пропонуються програми і заходи, які можуть вивести людство на рубіж стійкої рівноваги між споживанням, населенням та спроможністю Землі підтримувати життя. Головна відповідальність за здійснення запропонованих програм «Порядком денним» покладена на національні уряди, які повинні активно співпрацювати з міжнародними організаціями.

Список використаних джерел

1. Резнікова Н.В. Феноменологія незалежності в умовах економічної глобалізації / Н.В.Резнікова // Міжнародна економічна політика. — №1 (24). — 2016. — сс. 50-71.
2. Резнікова Н.В. Економічні виклики нео-залежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії / Н.В. Резнікова // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. — 2013. — №1. — С. 181—187.
3. Резнікова Н.В. Теоретико-методологічні засади визначення економічної залежності в умовах двополярного зонування світової економіки / Н.В. Резнікова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2012. — № 4 (63). — С.38—42.
4. Reznikova N. Ecological imperatives for extension of globalization processes: problem of economic security / N.Reznikova // Інвестиції: практика та досвід. - 2016. - № 21. - С. 23-26.
5. Резнікова Н.В. Глобальні і регіональні екологічні проблеми. —К.: Вістка, - 2016. — 324 с.
6. Резнікова Н.В. Глобальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин. —К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», - 2017. — 540 с.
7. Булатова Е.В. Эволюция и современные формы развития процессов региональной валютной интеграции / Е.В. Булатова, Т.В. Марена // Scientific Journal of the State University «Bogdan Petriceicu Hasdeu» din Cahul. Seria Stiinte Economice (Научный Вісник Кагульського університету, Молдова). — 2011. — № 2 (6). — С. 116-127.
8. Булатова Е.В. Развитие межрегионального сотрудничества как основы интеграции / Е.В. Булатова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. — Донецк: ДонНУ, 2004. — С.120-123

9. Рилач Н.М. Трансформація національної інноваційної системи України як передмова залучення до глобальних інноваційних мереж // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2018. – № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3427
10. Рилач Н.М. Перспективи реалізації в Україні інноваційної економічної моделі: глобальний підхід // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2018. – № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3406/3081
11. Рилач Н.М. Європейський інноваційний союз в глобальних інноваційних процесах / Наталія Михайлівна Рилач // Вісник КНУ Міжнародні відносини. – 2015. – Том 1 (№ 43). – С. 39–43. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/2749/2453>
12. Рилач Н. М. Інформаційно-комунікаційні технології як пріоритетний фактор становлення постіндустріальної економіки / Наталія Михайлівна Рилач. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – №112. – С. 174–179.